

HAYVONLARNING ASOSIY YASHASH MUHITLARI VA HAYVONLARNING MUHITGA MOSLASHUV XUSUSIYATLARI

Andijon Davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabalari
**Saydaliyeva Diyora, Mamatmusayeva Moxira,
Abdug'opirova Nilufar, Abdutolipova Mashhura**

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi hayvonlarning yashash sharoitlari va ularning moslashuvchanligi haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib ulardagi adaptatsiya jarayonlari haqida.

Kalit so'zlar: Hayvonlar, ekologiya, evolyutsion biologiya, yashash muhiti, fiziologik moslashuvlar, anatomic moslashuvlar, cho'llar, tog'lar, o'rmonlar, okeanlar, yaylovlar, savannalar.

Annotation: This thesis provides information about the living conditions of animals and their adaptability, focusing on their adaptation processes. It discusses how animals adjust to various environments through physiological and anatomical adaptations.

Key words: Animals, ecology, evolutionary biology, habitat, physiological adaptations, anatomical adaptations, deserts, mountains, forests, oceans, pastures, savannas.

Аннотация: В данном тезисе представлены сведения об условиях обитания животных и их способности к адаптации, а также рассматриваются процессы адаптации. Освещены физиологические и анатомические приспособления животных к различным средам обитания.

Ключевые слова: Животные, экология, эволюционная биология, среда обитания, физиологическая адаптация, анатомическая адаптация, пустыни, горы, леса, океаны, пастбища, саванны.

"Biz uchun tabiiy boyliklar va atrof-muhit faqat resurs emas, balki xalqimizning salomatligi, hayot sifati va kelajak avlodlar farovonligi uchun muhim omildir." ^[1]

Tabiatdagi har bir tirik organizm o'z yashash muhiti bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, hayvonlar turli geografik zonalarda – cho'llarda, tog'larda, o'rmonlarda, suv havzalarida va yaylovlarda hayot kechirar ekan, ular o'sha muhit sharoitlariga moslashish orqali yashovchanlik darajasini oshirib boradi. Har bir yashash muhiti o'ziga xos ekologik omillarga ega bo'lib, hayvonlarning tashqi tuzilishi, ichki fiziologik jarayonlari va xatti-harakatlarida turlicha moslashuvlar shakllangan. Mazkur maqolada hayvonlarning asosiy yashash muhitlari, ularning ekologik sharoitlari hamda ushbu muhitga moslashuv mexanizmlari haqida batafsil so'z yuritiladi. Shuningdek, adaptatsiya jarayonining evolyutsion va biologik ahamiyati ham ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Yer yuzida hayvonlarning 2 mln ga yaqin turi tarqalgan. Quruqlik, havo, tuproq, suv havzalari hayvonlar uchun asosiy yashash muhiti hisoblanadi. Yashash muhiti tarkibiy qismlarini tashkil etuvchi namlik, harorat, yorug'lik va boshqalar ekologik omillar deb ataladi. Mana bir nechta asosiy yashash joylari va hayvonlarning ularga moslashish xususiyatlari:

Cho'l. Cho'llardagi hayvonlar yuqori harorat va taqchil suvga bardosh berishga moslashgan. Ko'pchilik suvni tejashning samarali mexanizmlarini ishlab chiqqan. Masalan, kenguru, kalamush ichimlik suvisiz yashay oladi va namlikni ovqatdan oladi.

O'rmon. O'rmonlardagi hayvonlar daraxtlar va zich o'simliklar orasida hayot kechirishga moslashgan. Ular ko'pincha toqqa chiqish va tebranish uchun kuchli oyoq-qo'llarga, zaif yoritilgan muhitda harakat qilish uchun o'tkir sezgilarga va atrif-muhitga aralashish uchun kamuflyajga ega. Masalan, yalqovning sekin harakatlanishi va daraxtda yashash uchun kuchli tutqichligi va yirtqichlardan qochish uchun ba'zi hasharotlarning kamuflyaj naqshlari.

Tog'. Tog'li yashash joylaridagi hayvonlar past kislorod darajasiga va tik yerlarda yashashga moslashgan. Ko'pchilik hayvonlar kislorodni qabul qilish uchun kattaroq hajmli o'pka, shuningdek toqqa chiqish uchun kuchli oyoq-qo'llarni ishlab chiqdi. Masalan, qorli yerlarda harakat qilish uchun katta panjalar, tog' cho'qqisiga chiqish uchun mo'ljallangan mustahkam tuyoqlar.

Okean. Dengiz hayvonlari okeanda omon qolish uchun turli xil moslashuvlarga ega. Ulardan suzish uchun qulay jismlar, suzishni boshqarish mexanizmlari va suvdan kislorod olishning turli usullari mavjud. Misol uchun delfinning tez harakatlanishi uchun ravon tanasi va qanotlari, shuningdek, chuqur dengiz jonzoatlari haddan tashqari suv bosimi va qorong'ilikka bardosh berishga moslashishini o'z ichiga oladi.

Savanna. O'tloqlardagi hayvonlar keng ochiq joylarga va oziq-ovqat va suvning mavsumiy o'zgarishiga moslashgan. Ular ko'pincha yirtqichlarni uzoqdan aniqlash, shuningdek, qochish uchun tez yugurish qobiliyatiga ega. Masalan, gepardning ochiq o'tloqlarda ov qilishda ajoyib tezligi va chaqqonligi. Hayvonlar o'ziga xos yashash muhitida omon qolish uchun turli xil moslashuvlarni rivojlantirgan. Ushbu moslashuvlarni fiziologik, anatomik, va xulq-atvorga moslashishga bo'lish mumkin. Fiziologik moslashuvlar tananing ichki funksiyalaridagi o'zgarishlarni o'z ichiga oladi, masalan, tana haroratini tartibga solish yoki yuqori sho'rlangan yoki past kislorodli muhit kabi ekstremal sharoitlarda omon qolish qobiliyati. Ba'zi baliqlarning tuzli suv muhitida tanadagi tuz miqdorini tartibga solish qobiliyati fiziologik moslashuvga misoldir.

Anatomik moslashuvlar hayvonlarning atrof-muhitda omon qolishida yordam berish uchun rivojlangan jismoniy xususiyatlarni anglatadi, masalan, oziq-ovqat olish uchun qush tumshug'ining shakli yoki izolyatsiya uchun Afrika hayvonlarining qalin mo'ynasi, suv qushlarining katta tekis oyoqlari ularga cho'kmasdan yumshoq loyda yurishga yordam beradi. Oslashishni o'z ichiga oladi.

Xulq-atvorga moslashish bu hayvonlarning yashash imkoniyatini oshirish uchun qiladigan harakatlar, masalan, qish uyqusi, migratsiya yoki boshpana topish. Ba'zi hayvonlarning atrof-muhitga aralashish uchun o'zlarini kamuflyaj qilish qobiliyati ularga yirtqichlardan qochishga yordam beradigan xatti-harakatlar moslashuvidir.

XULOSA

Ushbu moslashuvlar cho'llar, o'rmonlar, tog'lar, okeanlar, o'tloqlar va savannalar kabi turli xil yashash joylarida sodir bo'ladi va ularning tegishli muhitida turlarning omon qolishi uchun juda muhimdir. Ushbu moslashuvlarni tushunish tabiatni muhofaza qilish va turlarni boshqarish harakatlari uchun juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston – taraqqiyot va ma'rifat yo'li*. – T.: O'zbekiston, 2021.
2. Abdukarimov A., Xodjayev N. *Zoologiya: Umumiy hayvonshunoslik*. – T.: O'qituvchi, 2015.
3. Odilov S.A. *Ekologiya asoslari*. – T.: Fan va texnologiya, 2020.
4. Qayumov A. *Biologik diversitet va ekologik muvozanat*. – T.: Universitet, 2017.
5. Narzikulov N.N. *Hayvonlar ekologiyasi*. – T.: Fan, 2004.
6. Campbell N.A., Reece J.B. *Biology (9th Edition)*. – Pearson Education, 2011.